

МІНІСТЕРСТВО СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА
І ПРОДОВОЛЬСТВА УКРАЇНИ
АКАДЕМІЯ НАУК ВИЩОЇ ШКОЛИ УКРАЇНИ

ПОЛТАВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИЙ ІНСТИТУТ

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ
ПРИРОДНИЧИХ
І ГУМАНІТАРНИХ НАУК

(Збірник наукових праць молодих вчених)

Полтава — 1997

Актуальні проблеми природничих і гуманітарних наук // Збірник наукових праць молодих учених ПДСГІ. — № 19. — Полтава, 1997. — 316 с.

Викладено результати багаторічних наукових досліджень з питань теорії і практики природничих і гуманітарних наук. Вони присвячені сучасним методам виведення високоурожайних сортів с.-г. культур, раціональним шляхам підвищення продуктивності рослинництва, охороні навколишнього середовища, актуальним питанням господарського механізму, розвитку ринкової економіки, проведенню аграрної реформи, системі обліку і аудиту, механізації сільськогосподарського виробництва, питанням зооветеринарної служби, соціальної екології, медицини і освіти.

Матеріали розраховані на наукових співробітників і спеціалістів сільськогосподарського виробництва, фермерів, студентів, аспірантів, викладачів сільськогосподарських вузів.

Редакційна колегія: Чапко П. М. (голова),
Писаренко В. В. (заступник голови),
Горб О. О.

Друкується за рішенням Вченої Ради інституту.
Колектив авторів, 1997 р.
Наукове видання.

ДО ПИТАННЯ КОМПЛЕКСНОГО ПІДХОДУ В ОЦІНЦІ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ СІЛЬГОСППІДПРИЄМСТВ

ТЮТЮННИК С. В.,

*аспірант кафедри статистики, аналізу та фінансів.
Полтавський державний сільськогосподарський інститут*

Використання аграрного ресурсного потенціалу підприємств є однією з головних умов їх конкурентоздатності та підвищення ефективності виробництва. Гострота цієї проблеми зумовлюється й тим, що в Україні матеріаломісткість виробництва аграрної продукції значно вища, ніж у розвинутих державах світу.

В умовах соціально орієнтованої ринкової економіки децю переосмислюється і саме поняття ефективності виробництва, її критерій та інші оціночні категорії та показники.

Отже, зміна пріоритетів в економіці вимагає уточнення методичних підходів до визначення й аналізу ефективності на рівні безпосереднього товаровиробника як суб'єкта аграрної мікроекономіки.

З точки зору макроекономічного критерію, економічна ефективність сільського господарства проявляється у збільшенні виробництва продовольства і сировини у необхідних асортименті та якості у розрахунку на душу населення, а також у систематичному підвищенні продуктивності праці і зниженні витрат на одиницю продукції.

Для кількісного виміру економічної ефективності використання аграрного ресурсного потенціалу в літературі пропонується, як правило, система показників, кожний з яких характеризує ефективність використання певних видів ресурсів. Якщо розглядати критерій ефективності через призму співвідношення результатів і ресурсів (витрат) виробництва, доходимо висновку про можливість побудови моделі інтегрального показника, яка б комплексно відображала

різні сторони критерію економічної ефективності. Чисельник такої моделі відтворює результати виробництва (валова продукція, товарна продукція, валовий доход, прибуток), а знаменник дає уявлення про вартісну оцінку ресурсів. Але побудова такого інтегрального показника економічної ефективності можлива лише при умові остаточного вирішення проблеми вартісної оцінки земельних ресурсів, постановки їх на баланс підприємства.

Відомо, що економічна ефективність використання аграрного ресурсного потенціалу може аналізуватися за допомогою системи показників. Слід вважати доцільним виділити серед них основні (узагальнюючі). Назвемо їх:

1. Використання земельних ресурсів — виробництво валової продукції сільського господарства (у порівняльних цінах) в розрахунку на 100 га кадастрової площі сільськогосподарських угідь.

2. Використання трудових ресурсів — продуктивність праці: виробництво валової продукції сільського господарства (у порівняльних цінах) в розрахунку на середньорічного працівника.

3. Використання основних виробничих засобів — фондовіддача: виробництво валової продукції (у поточних цінах) в розрахунку на одиницю середньорічної вартості виробничих основних засобів.

4. Використання матеріальних оборотних засобів — виробництво валової продукції (у поточних цінах) в розрахунку на одиницю середньорічної вартості матеріальних оборотних засобів.

5. Використання фінансових ресурсів — загальний коефіцієнт ліквідності: відношення суми платіжних засобів (мобільних активів) до суми першочергових зобов'язань підприємства по платежах.

Якщо існує тенденція до зростання зазначених вище показників, робимо висновок про підвищення економічної ефективності використання відповідних видів ресурсів. На практиці досить часто спостерігаємо різноспрямованість варіації показників ефективності. Тому для одержання комплексної оцінки ефективності слід орієнтуватись на зведення часткових показників в єдиний інтегральний показ-

ник. Така комплексна оцінка дозволяє сформулювати узагальнюючі висновки про економічну ефективність використання аграрного ресурсного потенціалу на основі виявлення кількісних і якісних відмінностей відносно бази порівняння (план, норматив, попередній період, досягнення аналогічних підприємств та інших можливих варіантів розвитку).

Розглянемо приклад побудови моделі комплексної оцінки економічної ефективності використання ресурсного потенціалу в сільськогосподарських підприємствах Полтавського району Полтавської області. Серед розроблених і використовуваних на практиці прийомів комплексної оцінки зокрема відомі: метод суми місць, середньої геометричної, сум, коефіцієнтів, відстаней та інші.

Метод суми місць передбачає попереднє ранжирування підприємств за окремими показниками. Далі складається таблиця місць, і на основі одержаної матриці розраховується значення інтегрального показника комплексної оцінки:

$$K = \sum_{i=1}^n M_i, \quad (1)$$

де M_i — місце підприємства за i -м показником;
 n — кількість показників.

Підприємству, яке має мінімальне значення інтегрального показника, присвоюється перше місце, тобто воно найефективніше серед досліджуваних господарств використовує ресурсний потенціал (табл. 1).

Метод середньої геометричної передбачає розрахунок часткових коефіцієнтів для оціночних показників. При цьому за одиницю приймається значення, яке відповідає найбільш високому рівню конкретного показника серед сукупності підприємств. Інтегральний показник комплексної оцінки розраховується за формулою:

$$K = \sqrt[n]{\prod_{i=1}^n K_i}, \quad (2)$$

де K_i — частковий коефіцієнт по i -му показнику.

Таблиця 1

Практична схема розрахунків моделі комплексної оцінки економічної ефективності використання ресурсного потенціалу в досліджуваних господарствах за методом суми місць (1995 р.)

Назва підприємства	Місця за показниками ефективності використання					Інтегральний показник (сума місць)	Місце за інтегральним показником
	земельних ресурсів	трудових ресурсів	основних засобів	матеріальних ресурсів	фінансових ресурсів		
ксп «Україна»	10	7	8	8	2	35	8
сп «Тростянець»	2	8	5	5	6	26	4
ксп ім. Воровського	1	1	4	9	1	16	1
НВО «Еліта»	3	5	2	1	8	19	2
а/т «Зоря»	4	6	1	10	12	33	7
р-п ім. Макаренка	7	10	3	2	7	29	6
ксп ім. К. Маркса	9	12	11	12	11	55	12
ксп ім. Леніна	5	2	7	3	4	21	3
ксп «Дружба»	12	11	12	6	5	46	11
АСК ім. Петровського	6	3	6	11	3	29	5
р-п «Авангард»	11	9	10	7	9	46	10
ксп ім. Благоева	8	4	9	4	10	35	9

Метод середньої геометричної доцільно застосовувати за умов наближення значень коефіцієнтів до 1. У розглянутому випадку ця вимога не виконується, оскільки показники мають досить значний розмах варіації (7,8 - 2,6 = 5,2).

Метод сум передбачає розрахунок коефіцієнтів співвідношень спостережуваних показників до середньора-

йонного рівня. Інтегральний показник комплексної оцінки одержується шляхом додавання коефіцієнтів співвідношення:

$$K = \sum_{i=1}^n K_i = \sum_{i=1}^n X_{ij} / \bar{X}_i, \quad (3)$$

де X_{ij} — значення i -го показника в j -му підприємстві ;
 $\bar{X}_i$ — середньорайонне значення i -го показника.

За таких розрахунків доходимо висновку, що підприємство, яке має максимальне значення інтегрального показника, найефективніше використовує свій ресурсний потенціал (табл. 2).

Таблиця 2

Практична схема розрахунків моделі комплексної оцінки економічної ефективності використання ресурсного потенціалу в досліджуваних господарствах за методом сум (1995 р.)

Назва підприємства	Коефіцієнт ефективності використання					Інтегральний показник (сума коефіцієнтів)	Місце за інтегральним показником
	земельних ресурсів	трудових ресурсів	основних засобів	матеріальних ресурсів	фінансових ресурсів		
ксп «Україна»	0,741	0,972	0,891	1,076	3,02	6,700	4
сп «Тростянець»	1,298	0,867	1,299	1,194	1,49	6,148	7
ксп ім. Воровського	1,562	1,528	1,438	1,041	3,06	8,629	1
НВО «Еліта»	1,289	1,088	1,773	2,286	1,07	7,506	2
а/о «Зоря»	1,112	1,063	1,972	0,944	0,39	5,481	8
р-п ім. Макаренка	0,902	0,700	1,686	1,960	1,30	6,548	6
ксп ім. К. Маркса	0,849	0,444	0,772	0,863	0,40	3,328	12
ксп ім. Леніна	1,035	1,528	1,125	1,349	1,83	6,867	3
ксп «Дружба»	0,575	0,558	0,305	1,157	1,61	4,205	11
АСК ім. Петровського	0,958	1,141	1,265	0,991	2,27	6,625	5
р-п «Авангард»	0,611	0,805	0,829	1,081	0,93	4,256	10
ксп ім. Благоева	0,875	1,111	0,889	1,203	0,86	4,938	9

Наведені розрахунки дають підстави зробити висновок, що найвища ефективність використання ресурсного потенціалу

досягнута в ксп ім. Воровського, НВО «Еліта» і ксп ім. Леніна. Якщо порівнювати розрахунки за методом суми місць і методом сум, то лише по трьох підприємствах підсумкові місця мають деякі розбіжності.

Підсумовуючи викладене, слід зазначити, що процедуру порівняльної комплексної оцінки доцільно поділити на ряд етапів, зокрема:

- конкретизація мети і завдань комплексної оцінки;
- вибір вихідної системи показників;
- організація збору вихідної інформації;
- розрахунок і оцінка значень часткових показників (місць, балів, коефіцієнтів і т. д.);
- вибір конкретної методики, тобто розробка алгоритмів і програм розрахунку комплексних порівняльних оцінок;
- експериментальна перевірка адекватності узагальнюючих оцінок реальній економічній дійсності;
- аналіз і застосування комплексних порівняльних оцінок.

Методичні підходи, зумовлені комплексністю в оцінці ефективності використання аграрного ресурсного потенціалу, повинні знайти провідне місце в управлінському аналізі.

ШЛЯХИ ЗНИЖЕННЯ ЕНЕРГОВИТРАТ У КОРМОВИРОБНИЦТВІ

ГРИШКО В. В.,

*аспірант кафедри економіки, ринкових відносин і маркетингу.
Полтавський державний сільськогосподарський інститут*

Традиційна структура кормовиробництва сформувалась в умовах достатнього забезпечення дешевими енергоносіями, добривами, пестицидами, технічними засобами тощо. На етапі переходу до ринкових відносин, за дефіцитності і дороговизни засобів аграрного виробництва система кормовиробництва потребує не лише критичного економічного аналізу, а й докорінної перебудови.

Але для цієї перебудови необхідно мати вичерпну інформацію про чинники, що оптимізують науково-технічну і технологічну базу кормовиробництва. Отримання потрібної

Аксьонов Р. А. Роль ринку цінних паперів у забезпеченні інвестиційного процесу	138
Аксьонов Р. А. Шляхи розвитку цінних паперів в Україні	142
Черневецький О. Ю. До питання організації служби економічної безпеки на підприємстві	146
Черневецький О. Ю. З досвіду роботи підприємств переробки молока	149
Писаренко В. В. Значення і шляхи використання соціально-етичного маркетингу	151
Писаренко В. В. Резерви екологізації виробництва зерна	153
Тютюнник С. В. До питання комплексного підходу в оцінці ефективності використання ресурсного потенціалу сільгосп підприємств	156
Гришко В. В. Шляхи зниження енерговитрат у кормовиробництві	161
Гришко В. В. Сутність і значення біоенергетичної оцінки кормових ресурсів	166
Липська Н. Г. Позабюджетні джерела фінансування державних вищих закладів освіти	169
Чапко І. П. Маркетинг продукції рослинництва	173
Русінов В. Є. Організаційно-економічні та технологічні аспекти удосконалення відтворення стада великої рогатої худоби	178
Русінов В. Є. Вузлові проблеми зниження собівартості виробництва молока	181